

**ТЕРМІНИ «БІЛІНГВІЗМ» І «ДИГЛОСІЯ»
В СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІЙ ТРАДИЦІЇ**

**Н. Р. Матвеева, аспірантка Інституту української мови НАНУ
(Київ, Україна)**

e-mail: natalyaskiba93@ukr.net

ORCID: 0000-0001-6290-9381

У статті схарактеризовано поняття білінгвізму та диглосії як складні та багатогранні феномени, розмежовано ці терміни. Зокрема, звернено увагу на лінгвістичний, соціологічний та психологічний аспекти трактування білінгвізму, в основу яких покладено рівень знань обох мов, їх почергове вживання, практику одночасного використання двох мов у межах однієї держави.

Явище диглосії пояснено як ситуацію, за якої в суспільстві функціонують різні варіанти однієї мови (вужке розуміння), або ж як використання суспільством різних мов, а не варіантів однієї мови (широке розуміння). Основними ознаками диглосії є свідомо оцінка кожної мови та закріплення їх за конкретною комунікативною сферою. З'ясовано, що дві мови за диглосної ситуації обов'язково диференційовані у свідомості індивіда, на відміну від білінгвальної ситуації, за якої мовці рівноправно послуговуються двома мовами в різних комунікативних сферах.

Ключові слова: мовна ситуація, двомовність, білінгвізм, диглосія, комунікативна сфера.

Актуальність. Мовне питання в наш час постійно перебуває в центрі уваги, адже, незважаючи на те, що на території України чисельно переважають представники українського етносу, суспільство не є одномовним. Особливості української мовної ситуації, відсутність адекватної мовної політики, недостатня обізнаність громадян із мовними проблемами й нерозуміння суті категорії двомовності потребують аналізу явищ білінгвізму та диглосії.

Аналіз досліджень та публікацій. Традиція вивчення двомовності в лінгвістиці склалася досить давно. Основи наукового розроблення проблем білінгвізму були закладені ще в працях І. О. Бодуена де Куртене, Л. В. Щерби, П. Ф. Фортунатова, О. О. Шахматова, В. О. Богородицького тощо. Проте систематичності та наукової сили соціолінгвістичні дослідження набули в 60–70-х рр. ХХ ст. У цей час науковці (В. О. Аврорін, Ю. Д. Дешерієв, Л. Б. Нікольський, Є. М. Верещагін, О. С. Ахманова, Ю. О. Жлуктенко) найбільше зосереджували увагу на теоретичних питаннях соціолінгвістики, розробляючи її поняттєвий апарат та аналізуючи феномен двомовності.

Щоправда, у вітчизняній соціолінгвістиці питання білінгвізму великою мірою було зумовлене політично, позаяк СРСР позитивно ставився до існування двомовності. Тоді наполягали, що дві мови можуть без жодних конфліктів співіснувати в одному середовищі. До того ж, панувала думка, що можлива не одна рідна мова, та й вона може змінюватись упродовж життя. Тому радянські науковці вважали проблему двомовності гармонійною та справедливо вирішеною. Звичайно, таке трактування білінгвізму було зручним з огляду на політику русифікації.

Натомість у зарубіжній лінгвістиці питання білінгвізму не було заангажованим, тому цей феномен там вивчали активніше. Вагомий внесок у його дослідження зробили У. Вайнрайх, К. Бейкер, Ф. Грожан, Е. Гауген, Г. Шугардт, Ч. Фергюсон, Дж. Фішман, Р. Белл, У. Ламберт тощо. Ці лінгвісти обґрунтовували явища білінгвізму та диглосії, класифікували їх, вивчали проблеми мовної інтерференції, досліджували мовну поведінку білінгвів, вплив білінгвізму на інтелектуальний розвиток мовців і психологію мовної особистості.

Окрім лінгвістики, феномен двомовності вивчає також психологія. Так, висвітлюють психологічні засади мовної поведінки білінгва дослідження російських психологів, як-от: Л. С. Виготського, О. Р. Лурії, О. М. Леонтьєва. Роботи цих науковців і сьогодні

допомагають зрозуміти механізми кодового перемикання та мотиви вибору мови в білінгвів.

Нині вивченню питань двомовності присвячені праці таких українських мовознавців: Л. Т. Масенко, О. Б. Ткаченка, Н. П. Шумарової, Я. К. Радевич-Винницького, О. І. Чередниченка, Г. М. Яворської, В. М. Труби, С. О. Соколової, Т. М. Бурди, О. Г. Рудої, О. М. Данилевської, Л. В. Панасюка тощо.

Мета дослідження – диференціювати терміни «білінгвізм» і «диглосія».

Результати дослідження та їх обговорення. Як науковий феномен термін «білінгвізм» давно використовують у лінгвістичній науці, хоча дотепер існують суттєві розбіжності в його трактуваннях. Окрім суб'єктивних причин, пов'язаних із мовною політикою окремих держав, існує низка об'єктивних чинників, що впливають на визначення цього поняття. Так, білінгвізм – це складне та багатоаспектне явище, яке є предметом зацікавлення не тільки лінгвістів, але й соціологів, нейрологів та психологів, а тому його вивчають у лінгвістичному, соціолінгвістичному, психологічному планах. Оскільки в кожній сфері панівними є свої погляди на проблеми двомовності, це питання потребує узагальнень.

Існують різні визначення білінгвізму. Наприклад, Ю. Д. Дешерієв трактував двомовність як вільне володіння двома мовами [1, с. 22], В. О. Аврорін підкреслював, що двомовність починається тоді, коли рівень володіння другою мовою наближається до рівня володіння першою [2, с. 51], О. С. Ахманова називала білінгвізмом однаково досконале володіння двома мовами [3, с. 125], Л. Х. Даурова зазначала, що це вільне володіння двома мовами, одна з яких успадкована від попередніх поколінь – рідна мова, інша – чужа, іноземна [4, с. 4], В. Д. Бондалетов – співіснування у свідомості людини чи всього народу двох мов, першої – рідної, другої – набутої [5, с. 82]. У словнику соціолінгвістичних термінів та енциклопедії «Язык и общество» білінгвізм описують як володіння, поряд із рідною мовою, ще однією в межах, що вможливають спілкування з представниками іншого етносу в одній чи кількох сферах комунікації, а також практика використання двох мов в одній мовній спільноті [6, с. 31, 7, с. 88]. Отже, в основі розуміння білінгвізму в усіх цих визначеннях лежить ступінь володіння обома мовами.

Інший погляд полягає в трактуванні двомовності як почергового використання двох мов в одному мовному середовищі. Зокрема, в енциклопедії «Українська мова» знаходимо таке визначення: «Білінгвізм – це практика індивідуального або колективного використання двох мов у рамках однієї держави або соціальної спільноти у відповідних комунікативних сферах» [8, с. 131]. О. Д. Швейцер та Л. Б. Нікольський наполягали, що білінгвізм – це існування двох мов у межах одного колективу, який використовує ці мови в різних комунікативних сферах залежно від соціальної ситуації та інших параметрів комунікативного акту [9, с. 111], В. І. Кодухов розумів білінгвізм як взаємодію двох мов у тому самому мовному колективі [10, с. 74]. Як бачимо, багато мовознавців в основу визначення білінгвізму кладуть не рівень володіння мовами, а почергове їх використання.

У зарубіжних дослідженнях термін «білінгвізм» теж трактують неоднозначно. Загальноприйнятим є визначення двомовності американського лінгвіста У. Вайнрайха, який білінгвізмом називав практику наперемінного використання двох мов [11, с. 22]. Ф. Грожан схилився визнавати білінгвами людей, що використовують дві або більше мов у повсякденному житті [12,], Л. Блумфілд визначав білінгвізм як володіння двома мовами на рівні носія мови [13], Е. Гауген – як можливість формувати закінчені й змістовні вислови іншою мовою [14], а К. Бейкер зауважував, що термін «білінгвізм» використовують, аби описати дві мови, що співіснують у свідомості індивіда [15, с. 44].

Ще одним дискусійним питанням у соціолінгвістиці є те, скількома внутрішніми лексиконами володіють білінгви. Одні дослідники констатують, що вся лінгвістична інформація зберігається в єдиній семантичній системі: слова обох мов у свідомості білінгвів організовані в один великий лексикон, кожне слово якого прив'язане до конкретної мови. Інші ж, навпаки, твердять, що білінгви володіють двома лексиконами,

тобто інформація, здобута однією мовою, буде доступною в іншій лише через процес перекладу. Існує ще й третій погляд, ґрунтований на трьох словникових запасах. Перший – концептуальний, пов'язаний із загальними знаннями білінгвів про світ, а два інші – окремі для кожної мови [12].

Отже, різноманітні думки з приводу того, що лежить в основі явища білінгвізму, а також відмінні погляди на мовну особистість білінгвів та їхню мовну свідомість засвідчують істотне зацікавлення вчених феноменом двомовності. Проте, незважаючи на велику кількість праць, присвячених таким проблемам, досі залишається багато суперечностей у поглядах на це поняття.

Узагалі двомовність є надзвичайно поширеним явищем у світі. На функціонування білінгвізму впливають багато психологічних та соціокультурних критеріїв. Дослідники, аналізуючи, що ж найбільшою мірою впливає на мовну свідомість білінгвів, сходяться на думці, що велику роль у виборі мови відіграють екстралінгвістичні чинники. Відтак вибір мови в білінгвальному середовищі є індивідуальним явищем, що формує мовну поведінку мовців та пов'язаний із багатьма психологічними і соціолінгвістичними аспектами. Цікаво, що білінгвізм не залежить від рівня освіченості мовців, позаяк двомовними можуть бути навіть неграмотні люди. За статистичними даними, білінгвів у світі більше, ніж монолінгвів. Відомо, що близько 70 % населення земної кулі певною мірою володіють двома і більше мовами. Приблизно 56 % мешканців Європи знають дві мови, причому ця тенденція постійно зростає: кожні п'ять років кількість білінгвів збільшується на 9 % [7, с. 89]. Зазвичай таку багатомовність вважають позитивним явищем, адже це лише збагачує світогляд мовців та робить їх інтелектуально досвідченішими.

Щоправда, двомовна ситуація в європейських державах кардинально відрізняється від нашої, української. Наприклад, багатомовними можна назвати Бельгію, де послуговуються нідерландською, французькою та німецькою мовами, Швейцарію, у якій функціонують ретороманська, французька, німецька та італійська, Фінляндію, де співіснують фінська та шведська мови, Канаду з її англо-французьким білінгвізмом, але для цих країн багатомовність не є руйнівною. Натомість є такі мови, яким загрожує зникнення унаслідок низької їх конкурентоспроможності в ситуації білінгвізму. ЮНЕСКО стосовно цього наводить досить сумну статистику: більш ніж 50 % із наявних 6700 мов перебувають на межі зникнення [16, с. 497].

У цьому контексті варто зосередити увагу на причинах, що зумовлюють двомовність. Радянський мовознавець Ю. Д. Дешерієв виокремив такі з них: а) багатонаціональність держави; б) наявність районів змішаного проживання носіїв різних мов; в) трудові колективи, де працюють представники різних національностей; г) школи та виші, де навчаються діти, що говорять різними мовами; ґ) сім'ї з батьками різних національностей; д) сезонні роботи, на які приїжджають представники різних країн; е) міжнародні економічні, культурні, наукові, політичні контакти [7, с. 90]. Усі ці чинники, звичайно, мали місце в СРСР, позаяк зумовили масову двомовність населення всіх республік Союзу, яка залишилась і дотепер, ставлячи під загрозу існування окремих мов. З огляду на це необхідно враховувати, що якщо індивідуальний білінгвізм і можна трактувати як позитивне явище, то коли він стає масовим, це загрожує руйнації національної своєрідності.

Отже, зі всього сказаного можна зробити висновок, що поняття білінгвізму вживають у широкому та вузькому розуміннях. У широкому сенсі білінгвізм – це володіння двома мовами, за якого мовець має певні знання з обох мов та може ними послуговуватися, незалежно від рівня його мовної компетенції. Вузьке розуміння двомовності – це практика наперемінного використання двох мов, коли мовець унаслідок дії певних соціальних чинників може змінювати мовний код.

Термін «диглосія» викликає ще більше суперечностей у колі мовознавців, адже в основі його визначення часто лежать різні мовні ситуації. Увів це поняття в науковий обіг у 1959 р. американський дослідник Ч. Фергюсон, розуміючи під ним два чи більше різновиди тієї самої мови, що їх використовують мовці за певних обставин [9, с. 112]. На

його думку, диглосія – це діяхронно стабільний варіант білінгвізму. Аналізуючи цей феномен, він спирався на такі соціолінгвістичні ситуації: функціональний розподіл варіантів арабської мови, німецької мови у Швейцарії, а також французької й креолу на Гаїті. Усі ці ситуації передбачають уживання саме варіантів однієї мови, а не різних мов.

Подальший ґрунтовний внесок у розроблення цієї проблеми був зроблений Дж. Фішманом, який під диглосією розумів не тільки вживання різних форм однієї мови, але й різних мов. На думку Дж. Фішмана, диглосія існує як у багатомовних суспільствах, які офіційно визнають декілька мов, так і в суспільствах, що є багатомовними в сенсі використання окремих діалектів, регістрів або функціонально диференційованих мовних різновидів будь-якого роду [17, с. 30].

Подальші дослідження категорії диглосії ґрунтувалися на одному з поглядів, запропонованих мовознавцями. Основні відмінності в розумінні цього явища полягають у тому, що одні науковці трактують її як уживання різних мов, інші ж твердять, що в диглосних ситуаціях використано лише різні варіанти однієї мови.

Зокрема, Дж. Поль описує диглосію як один із типів двомовності – вертикальний білінгвізм, однаке щодо діалектів однієї мови, а не різних мов [18, с. 84]. О. Д. Швейцер та Л. Б. Нікольський визначають її як використання двох різновидів мови в межах одного колективу залежно від комунікативної сфери, соціальної ситуації та інших параметрів комунікативного акту [9, с. 112]. Так само розуміє це явище й В. Д. Бондалетов [5, с. 77–78]. Вони диференціюють також різні типи диглосії з огляду на різноманіття соціальних та територіальних різновидів мови: кодифікована літературна мова і розмовна мова, літературна мова і койне, літературна мова і просторіччя, літературна мова і піджин, літературна мова і креольська мова, два діалекти однієї мови, діалект і локальне койне, територіальний діалект і літературна мова та багато інших різновидів [5, с. 78–79, 7, с. 92]. Отже, ці науковці під диглосією розуміють різні форми існування мови.

Однак більшість соціолінгвістів дотримується думки, що мовна ситуація, за якої одночасно функціонують стандартна мова та її діалекти, не може бути розглянута як диглосія. Аби досягти компромісу, ситуацію, за якої функціонують дві мови, називають диглосією, а два варіанти однієї мови – внутрішньомовною диглосією.

Вагомим внеском у розвиток теорії диглосії був перелік чинників, що зумовлюють її появу. Так, Ч. Фергюсон назвав дев'ять ознак, характерних для диглосної ситуації. Серед них він виокремив такі: 1) два мовні коди спеціалізовані на виконанні конкретних функцій; 2) більш уживана мова завжди є престижнішою; 3) престижна мова має багату літературну спадщину; 4) мовний код із меншим престижем часто є першою засвоєною мовою; 5) престижніший код підтримується формальним його вивченням та стандартизацією; 6) використання і функції обох мов є діяхронно стабільними; 7) престижний код має більш розвинену граматичну структуру; 8) лексичний склад обох кодів є схожим, але в престижнішого – багатший; 9) фонологія престижного коду спочатку була підсистемою вторинного [19, с. 20–21].

Білоруська дослідниця Н. Б. Мечковська називає свої причини, що, на її думку, характерні для диглосії: 1) функціональний розподіл мов, за яким одну використовують у «високих» сферах, іншу – у побутовому спілкуванні; 2) престиж високої книжної мови; 3) надетнічний характер престижної мови; 4) штучний (шкільний) характер вивчення престижної мови [20, с. 171–172].

Схожим є погляд Т. М. Бурди, яка аналізує становище обох мов за диглосної ситуації, зазначаючи, що доміантною мовою буде та, яка охоплює ширше коло сфер функціонування або переважає в більшій кількості сфер, тоді як додаткова мова – мова деяких сфер суспільного життя або така, що переважає лише в окремих сферах. Доміантній мові, за її словами, притаманний високий рівень престижності, комунікативної значущості, вона формує у свідомості індивіда свій позитивний образ й орієнтацію на обов'язкове засвоєння, а розподіл сфер функціонування між двома мовами залежить передусім від зовнішньолінгвістичних чинників (політичних, соціально-

економічних, культурних), диглосної політики й підтримується диглосною ідеологією, яка поступово виробляє суспільні стереотипи щодо двох мов [21].

Відтак основними ознаками диглосії є свідомо оцінка кожної мови та закріплення їх за конкретною комунікативною сферою. В основі цього поняття завжди лежить усвідомлене ставлення до кожної з двох мов та їхня чітка диференціація за ознакою *престижна – непрестижна, офіційна – неофіційна, висока – низька*. Отже, дві мови за диглосної ситуації обов'язково зазнають оцінного протиставлення у свідомості індивіда, на відміну від білінгвальної ситуації, за якої мовці рівноправно послуговуються двома мовами в різних комунікативних ситуаціях. Тому для чіткішого розмежування понять кваліфікуємо білінгвізм як навіперемінне використання двох мов у суспільстві, диглосію – як свідомий вибір конкретної мови задля досягнення комунікативного успіху.

Варто наголосити на тому, що нині в Україні безсумнівною є зміна чинників, що лежать в основі явища диглосії. Якщо раніше показник престижності мови був одним з основних під час розподілу мов на шкалі цінностей, а російську мову вважали значно престижнішою за українську, то сьогодні ситуація кардинально змінилась унаслідок зміни оцінних параметрів мовної ситуації. Тепер основним критерієм виокремлення диглосії є розрізнення формальності чи неформальності спілкування.

З огляду на те, що білінгвізм є наслідком використання індивідом або суспільством двох мов, а диглосія – розподіл цих мов за сферами вживання, то очевидним стає те, що обидва явища не взаємозамінюють, а доповнюють одне одного. Дж. Фішман окреслює чотири мовні ситуації, за яких білінгвізм та диглосія можуть існувати разом чи окремо. Перша ситуація – коли в суспільстві поєднуються індивідуальний білінгвізм та диглосія, тобто населення є двомовним, проте функції мов чітко розмежовані. Наприклад, високою мовою спілкуються в галузі освіти та судочинства, а низькою – вдома із сім'єю. Для другої ситуації, виокремленої Дж. Фішманом, характерна лише диглосія без білінгвізму. За такої ситуації одна група мовців говорить однією мовою, а інша – іншою. Мови не перетинаються, а функціонують відокремлено. Третя ситуація – білінгвізм без диглосії (дві мови вживаються однаково без розрізнення їхніх функцій). Така ситуація є дуже нестабільною, адже мовці використовують обидві мови навіперемінно, а тому є загроза зникнення слабшої мови. І остання ситуація – це стан, коли не існує ні білінгвізму, ні диглосії, тобто суспільство є одномовним [17, с. 30–37].

Т. М. Бурда на цій же підставі розрізняє інші різновиди двомовності: повний диглосний білінгвізм, частковий диглосний білінгвізм та недиглосний білінгвізм. Дослідниця зазначає, що «якщо одна мова повністю витісняється іншою з певних сфер суспільного життя, то маємо повний диглосний білінгвізм. Частковий диглосний білінгвізм не передбачає цілковитого усунення мови з деяких сфер функціонування, але спостерігається значне домінування однієї мови над іншою в цих сферах. При недиглосному білінгвізмі обидві мови виконують однакові функції. Таким чином, не кожна двомовність є диглосною. Але практично недиглосний білінгвізм зустрічається рідко, оскільки в більшості ситуацій з'являються тенденції до функціонального розподілу мов, а отже, до розвитку диглосного білінгвізму» [21].

Висновки. Отже, білінгвізм та диглосія часто функціонують поряд у різних мовних колективах. Можна зробити висновок, що білінгвізм здебільшого не існує самотійно, а обов'язково поєднується з диглосією, оскільки у свідомості мовців обидві мови не можуть займати однакове становище, а завжди розрізняються як за індивідуальним ставленням до них, так і за традицією використання їх у різних сферах комунікації.

Підсумовуючи, зазначимо, що білінгвізм – це результат використання індивідом або суспільством двох мовних кодів. Диглосія – результат оцінки такого функціонального розподілу відповідно до панівних стандартів, тобто стан, за якого кожна мова посідає конкретне місце на шкалі цінностей індивіда та спрямована на досягнення успіху в комунікації.

Список використаної літератури

1. Дешериев Ю. Проблема создания системы билингвистических понятий и вопросы методики ее применения в исследовании. *Методы билингвистических исследований*: Москва, 1976. С. 20–33.
2. Аврорин В. Двухязычие и школа. *Проблемы двухязычия и многоязычия*. Москва, 1972. С. 49–62.
3. Ахманова О. Словарь лингвистических терминов. Москва : Советская энциклопедия, 1969. 608 с.
4. Даурова Л. Двухязычие, его виды и этапы развития. *Ученые записки МГПИ им. В. И. Ленина*. Москва, 1964. № 240. С. 4–12.
5. Бондалетов В. Социальная лингвистика. Москва : Просвещение, 1987. 160 с.
6. Словарь социолингвистических терминов. Москва, 2006. 312 с.
7. Язык и общество. Энциклопедия. Москва : Издательский центр Азбуковник, 2016. 872 с.
8. Українська мова: енциклопедія / ред. В. Русанівський, О. Тараненко, М. Зяблюк та ін. Київ, 2004. 824 с.
9. Швейцер А., Никольский Л. Введение в социолингвистику. Москва : Высшая школа, 1978. 216 с.
10. Кодухов В. Введение в языкознание. Москва : Просвещение, 1979. 351 с.
11. Вайнрайх У. Языковые контакты. Киев : Вища школа, 1979. 264 с.
12. Grosjean F. Life with Two Languages. An Introduction to Bilingualism [Электронный ресурс] / Режим доступа до ресурсу: <http://www.hup.harvard.edu/catalog.php?isbn=9780674530928>.
13. Bloomfield L. Language. New York, 1933. 564 p.
14. Haugen E. Study in Bilingual Behavior. Philadelphia, 1953. 159 p.
15. Baker C. Foundations of Bilingual Education and Bilingualism. Multilingual Matters Ltd, 2001. 484 p.
16. The Handbook of Bilingualism (Blackwell Handbooks in Linguistics) / edited by Tej K. Bhatia and William C. Ritchie. London : Wiley-Blackwell, 2006. 884 p.
17. Fishman J. Bilingualism with and without diglossia; Diglossia with and without bilingualism. [Электронный ресурс] / Режим доступа до ресурсу: <https://ru.scribd.com/doc/132791231/Joshua-Fishman-Bilingualism-with-and-without-diglossia-diglossia-with-and-without-bilingualism>.
18. The linguistics encyclopedia / edited by Kirsten Malmkjær. London; New York : Routledge, 1995.
19. Porter E. Diglossia and Other Topics in New Testament Linguistics. Bloomsbury Publishing. [Электронный ресурс] / Режим доступа до ресурсу: <https://books.google.com.ua/books?id=9z6vAwAAQBAJ&dq=Porter+S.E.+Introduction:+Diglossia+and+other+topics+in+new+testament+linguistics>.
20. Мечковская Н. Общее языкознание: Структурная и социальная типология языков. Москва : Флинта, Наука, 2001. 312 с.
21. Бурда Т. Мовна поведінка особистості в умовах українсько-російського білінгвізму (молодіжне середовище м. Києва) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01. Київ. 2002. 21 с.

References

1. Desheriev, Iu. (1976). Problema sozdaniia sistemy bilingvisticheskikh poniatii i voprosy metodiki ee primeneniia v issledovanii [The problem of creating a system of bilingualism terms and methodology of its usage]. *Metody bilingvisticheskikh issledovanii*, 20–33 (in Russ.).
2. Avrorin, V. (1972). Dvuiazychie i shkola [Bilingualism and school]. *Problemy dvuiazychiia i mnogoiazychiia*, 49–62 (in Russ.).
3. Akhmanova, O. (1969). Slovar lingvisticheskikh terminov [Linguistics dictionary]. Moskva : Sovetskaia enciklopediia, 608 (in Russ.).
4. Daurova, L. (1964). Dvuiazychie, ego vidy i etapy razvitiia [Bilingualism, typology and development]. *Uchenye zapiski MGPI im. V. I. Lenina*, (240), 4–12 (in Russ.).
5. Bondaletov, V. (1987). Sotsialnaia lingvistika [Social linguistics]. Moskva : Prosveshchenie, 160 (in Russ.).
6. Slovar sotciolingvisticheskikh terminov [Sociolinguistics dictionary] (2006). Moskva, 312 (in Russ.).
7. Iazyk i obshchestvo. Entciklopediia [Language and society] (2016). Moskva : Izdatelskii tcentr «Azbukovnik», 872 (in Russ.).
8. Rusanivskiy, V., Taranenko, O. (2004). Ukrainska mova: entsyklopediia [The Ukrainian language: encyclopedia]. Kyiv, 824 (in Ukr.).
9. Shveitcer, A., Nikolskii, L. (1978). Vvedenie v sotciolingvistiku [An Introduction to sociolinguistics]. Moskva : Vysshiaia shkola, 216 (in Russ.).
10. Kodukhov, V. (1979). Vvedenie v iazykoznanie [An Introduction to linguistics]. Moskva : Prosveshchenie, 351 (in Russ.).
11. Vainraikh, U. (1979) Iazykovye kontakty [Languages' contacts]. Kyiv : Vyshcha shkola, 264 (in Russ.).
12. Grosjean, F. Life with Two Languages. An Introduction to Bilingualism. Available at: <http://www.hup.harvard.edu/catalog.php?isbn=9780674530928>.
13. Bloomfield, L. (1933). Language. N. Y., 564. (in Engl.).
14. Haugen, E. (1953). Study in Bilingual Behavior. Philadelphia, 159 (in Engl.).
15. Baker, C. (2001). Foundations of Bilingual Education and Bilingualism. Multilingual Matters Ltd, 484 (in Engl.).

16. Tej K., Bhatia, William C., Ritchie. (2006). The Handbook of Bilingualism (Blackwell Handbooks in Linguistics). London : Wiley-Blackwell, 884 (in Engl.).
17. Fishman, J. Bilingualism with and without diglossia; Diglossia with and without bilingualism. Available at: <https://ru.scribd.com/doc/132791231/Joshua-Fishman-Bilingualism-with-and-without-diglossia-diglossia-with-and-without-bilingualism>.
18. Malmkjær, K. (1995). The linguistics encyclopedia. London; New York : Routledge (in Engl.).
19. Porter, E. Diglossia and Other Topics in New Testament Linguistics. Available at: <https://books.google.com.ua/books?id=9z6vAwAAQBAJ&dq=Porter+S.E.+Introduction:+Diglossia+and+other+topics+in+new+testament+linguistics>.
20. Mechkovskaia, N. (2001). Obshchee iazykoznanie: Strukturnaia i sotcialnaia tipologiia iazykov [General linguistics: Structural and social typology of languages]. Moskva : Flinta, Nauka, 312 (in Russ.).
21. Burda, T. (2002). Movna povedinka osobystosti v umovakh ukrainsko-rosiiskoho bilinhvizmu (molodizhne seredovyshe m. Kyieva) [Language behavior in the conditions of Ukrainian-Russian bilingualism (youth environment of Kyiv)]. Extended abstract of PhD dissertation. Kyiv, 21 (in Ukr.).

N. R MATVEIEVA. TERMS «BILINGUALISM» AND «DIGLOSSIA» IN SOCIOLINGUISTICS

Summary. Introduction. *Much research has been devoted to the phenomena of bilingualism and diglossia, unfortunately they still remain a contradicting point. This article describes different ideas of the Ukrainian and the foreign scientists about these concepts.*

The purpose of the present investigation is to outline different definitions of the concepts «bilingualism» and «diglossia» and formulate their distinctive features.

Presented in the article is the analysis of the different ideas of soviet and foreign linguists about the concepts of bilingualism and diglossia.

Results. Bilingualism is considered by many authors as a phenomenon, when both languages are equal for speakers and perform the same functions. The term diglossia is more contradictory. Although this phenomenon has been studied by western researchers there is no definite opinion about this term. The differences in views on this concept lie in the fact that some scientists interpret it as the usage of different languages, while others say that only different variants of language are used. But the main feature of diglossia, which differentiates it from bilingualism, is a conscious attitude to each of languages and their clear differentiation as prestigious or non-prestigious, formal or informal. In contrast the bilingual situation means that the speakers equally use two languages in different communicative situations.

Conclusions. From all this investigation we can make a conclusion that the term bilingualism is typically used to describe two languages, used by individual, while diglossia is the situation when different languages may be used for different purposes; it is the result of the functional separation, conscious choice of particular language in order to achieve communicative success. That is why bilingualism and diglossia can exist together and separately in different language groups.

Key words: language situation, bilingualism, diglossia, communication, functional sphere.

*Надійшла до редакції 16.01.19
Прийнято до друку 30.01.19*